

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน :

กรณีศึกษาชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ

Factors Influencing Success of Community Based Tourism:

A Case Study of Ban Bang Nam Pueng Community in Samutprakarn Province

◆ **กิตติภักดิ์ ชูไธภัย**

นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Kittipat Thinothai

Graduate Student, Graduate School of Public Administration,

National Institute of Development Administration, E-mail: kittipat_fime@hotmail.com

◆ **ณัฐชา วินิจนัยภาค**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Nattha Vinijaiyapak

Assistant Professor, Ph.D. in Graduate School of Public Administration,

National Institute of Development Administration, E-mail: nattha@nida.ac.th

Received: July 24, 2019 ; Revised: August 7, 2019 ; Accepted: August 15, 2019

Abstract

This research aims to analyze the influence of factors on the success of CBT and propose guidelines for CBT development of Ban Bang Nam Pueng Community in Samutprakarn Province. This research used quantitative research conducting on questionnaires to collect data from 400 people living in Ban Bang Nam Phueng community. The sample size was determined by Taro Yamane Formula. The statistical analysis Pearson Bivariate Correlation and Multiple Regression Analysis in Ordinary Least Squares (OLS). The research results show that Community Readiness, Community Engagement, Public Participation and Tourism Policy Framework Factors have a significant influence on The Success of Community Based Tourism, excepting Living Time in Community Variables that is in Community Engagement Factor hasn't a significant influence on The Success of Community Based Tourism. For guidelines for CBT development should rely on community leaders to communicate information, push participation and build trust with people in the area to create a collaborative work.

Keywords: Success Factors, Community Based Tourism, Bang Nam Pueng

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ และเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง จำนวน 400 คนที่ผ่านการกำหนดขนาดตัวอย่างด้วยสูตรของท่าโร ยามาเน่ โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์แบบเพียร์สันเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและใช้สถิติการถดถอยพหุคูณแบบการประมาณค่ากำลังสองน้อยที่สุด (OLS) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปัจจัยความพร้อมของชุมชน ความผูกพันต่อชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และกรอบนโยบายการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นเพียงตัวแปรระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของปัจจัยความผูกพันต่อชุมชนที่ไม่ได้มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องอาศัยผู้นำชุมชนเป็นหลักในการที่จะสื่อสารข้อมูล ผลักดันการมีส่วนร่วม และสร้างความไว้วางใจกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อทำให้เกิดการทำงานแบบความร่วมมือ

คำสำคัญ : ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จ การท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านบางน้ำผึ้ง

บทนำ

เมื่อการท่องเที่ยวก้าวสู่การเป็นอุตสาหกรรมเต็มตัว ทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เฉกเช่นเดียวกับประเทศไทย ภาครัฐได้ออกนโยบายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อดึงนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไทยมาเที่ยวเมืองไทย เมื่อการท่องเที่ยวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเศรษฐกิจ จึงทำให้ภาครัฐพยายามประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากขึ้น ยิ่งผลักดันให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากต่างเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเดิม (Mass Tourism) (Sarobol, S. & et al., 2003: 29 - 30) อีกทั้งชุมชนยังใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชน จนเกิดภาวะความเสื่อมโทรมนำมาสู่ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว (Palangsi, P., 2014: 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงการรักษาสสมดุลของการใช้ทรัพยากรและการรักษาให้ยังคงอยู่ต่อไป ความตื่นตัวของภาครัฐทำให้มีการออกนโยบายและโครงการเข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน แต่นโยบายและโครงการเหล่านั้นก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จเสมอไป เนื่องจากโครงการต่าง ๆ เหล่านั้นมองที่โครงการเป็นตัวตั้ง ไม่ได้มองที่ประชาชน ทั้งที่บทบาทและความสำคัญของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของในพื้นที่ตนเอง (Suansri, P., 2003: 179)

การมีส่วนร่วมถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Community Solidarity) อีกทั้งยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ (Palangsi, P., 2014: 106-110) แต่ภาครัฐและผู้นำก็ไม่ได้ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมของชุมชนที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมาย (Khemnoi, S., 2011: 115-117) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน

กับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของผู้วิจัยใน 35 งานวิจัย พบว่า งานวิจัยที่ผ่านมานั้นมุ่งศึกษาอยู่ใน 7 ขอบเขต ซึ่งการศึกษากิจกรรมและการจัดการการท่องเที่ยวมีผู้สนใจและทำการศึกษามากที่สุด สำหรับความสำเร็จและกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองจะได้รับความสนใจศึกษาที่ยังไม่มากนัก

ชุมชนบ้านบางน้ำผึ้งเป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคกลางจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตอกย้ำความสำเร็จของการเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคกลางและรางวัลดีเด่นประเภทท่องเที่ยวชุมชนในปี พ.ศ. 2553 ถือเป็นชุมชนที่มีความเป็นเลิศในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงการที่ผู้นำที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งใส่ใจเรื่องของการมีส่วนร่วมที่นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดมาร่วมประชุมลงความเห็นที่จะเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวเมื่อปี พ.ศ. 2547 ด้วยเหตุที่นโยบายและโครงการของภาครัฐยังไม่ได้ตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนและช่องว่างของการวิจัยในประเด็นของปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของการศึกษา จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมเพื่อที่จะค้นหาวามีปัจจัยใดบ้างที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน พร้อมทั้งจะนำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง

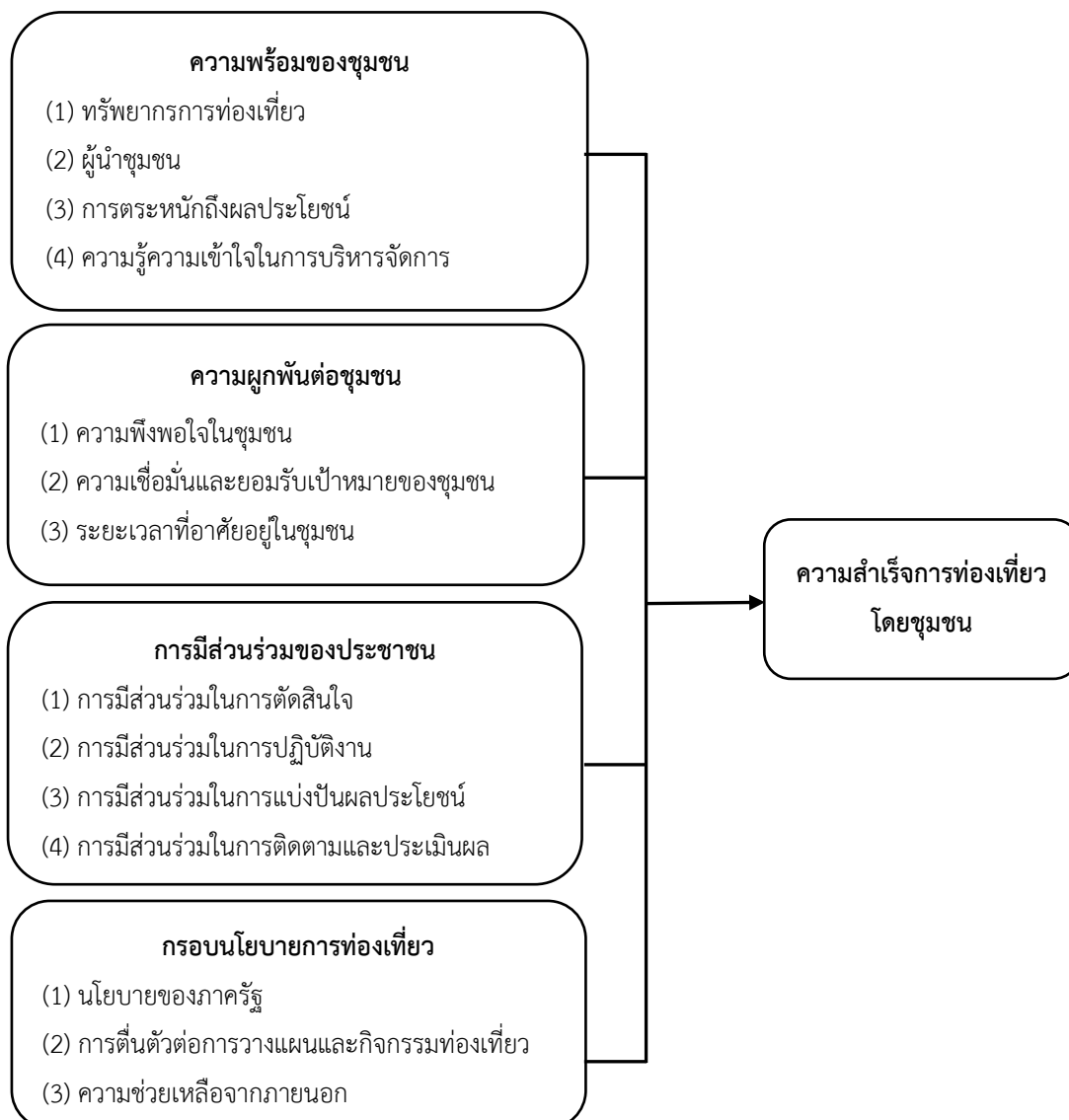
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จในชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา คือ มุ่งศึกษาปัจจัยความพร้อมของชุมชน ความผูกพันต่อชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และกรอบนโยบายการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ขอบเขตประชากร คือ ประชาชนทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุมากกว่า 18 ปีบริบูรณ์หรือผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะ และอายุไม่เกิน 70 ปี และอาศัยอยู่ในตำบลบ้านบางน้ำผึ้ง จากนั้นผู้วิจัยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, T., 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดตัวอย่าง 370 ตัวอย่าง แต่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั้งหมด 400 ตัวอย่าง
3. ขอบเขตพื้นที่ คือ ชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน

กรอบแนวคิด

นิยามศัพท์

- 1) การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 2) ความพร้อมของชุมชน หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้ผู้นำและสมาชิกในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนและการท่องเที่ยวของชุมชน
- 3) ความผูกพันต่อชุมชน หมายถึง การที่บุคคลมีการแสดงออกทั้งการกระทำ ทศนคติ และความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งกับชุมชน มีความสนใจในความเป็นไปของชุมชนอย่างเต็มใจและพยายามกระทำในสิ่งที่ดีให้กับชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน ยอมรับและพร้อมที่จะปฏิบัติตามเป้าหมายและค่านิยมของชุมชน ยอมเสียสละทางด้านกำลังกายและสมองอย่างเต็มที่ในการทำงาน

4) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง บทบาทของชุมชนในการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

5) กรอบนโยบายการท่องเที่ยว หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบองค์การชุมชนและส่งผลกระทบต่อการทำงานในชุมชน ทั้งการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน และเงื่อนไขนโยบายของภาครัฐที่เอื้อต่อการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

6) ความสำเร็จการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสำเร็จเมื่อส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่จะเข้ามาช่วยสร้างประโยชน์ต่อชาวบ้านในชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

World Tourism Organization (1998 อ้างถึงใน Ministry of Tourism and Sports & Designated Areas for Sustainable Tourism Administration., 2018: 10) อธิบายการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่นำมาทั้งผลกระทบเชิงบวกและลบให้แก่ชุมชน ถ้าหากมีการวางแผนการพัฒนา การจัดการที่ดีแล้วนั้น การท่องเที่ยวจะทำให้เกิดอาชีพ รายได้ โอกาสทางธุรกิจ คุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนดีขึ้น รวมถึงยังทำให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติ โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ และประเพณีให้ยังคงอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้บัญญัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการนำเอาธุรกิจการท่องเที่ยวมาผสานกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ในขณะที่ชุมชนมักจะใช้คำเรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”

การท่องเที่ยวเป็นกรอบทางความคิดอย่างกว้าง ที่จะต้องมีการแปลงมาสู่ความเป็นนามธรรมเพื่อที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสามารถที่จะนำไปปฏิบัติใช้งานได้ การจัดการจึงเป็นเครื่องมือที่เป็นรูปธรรมที่จะนำมาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาตามแต่ละพื้นที่เลือก โดยในการศึกษาค้นคว้าวิจัยมุ่งสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงกลายมาเป็นอาวุธที่ชุมชนจะเลือกใช้เป็นกลยุทธ์ในการบริหารกิจการของชุมชนด้วยองค์กรชุมชนเอง Suansri, P. (2003: 15-17) ร่วมกับสถาบันการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติได้กำหนดองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ 4 ประการ ที่มีความชัดเจนและแปลงมาสู่การนำไปปฏิบัติจริงได้ชัดเจนมากขึ้น ได้แก่ (1) ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ชุมชนจะต้องมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (2) องค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมภายในที่เข้าใจกันและกัน มีผู้ที่มีความรู้และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย และคนในชุมชนจะต้องรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วม (3) การจัดการ ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องร่วมกันสร้างกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว

พร้อมสามารถประสานการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนของชุมชนที่อำนวยความสะดวกในการพัฒนาชุมชนและสังคม และ (4) การเรียนรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยว นั้นจะต้องสร้างการรับรู้และเข้าใจถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน มีระบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยว

สำหรับกรอบนโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ปี พ.ศ. 2558-2563 เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย ยกย่องมาตรฐานและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างแท้จริงและนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมได้ ประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนฉบับนี้แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นที่ครอบคลุมทั้งการเพิ่มศักยภาพ เพิ่มมูลค่า การบริหารจัดการ การเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและการเปิดโลกอาเซียน อย่างไรก็ตามประเด็นทั้งหมดจะตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Ministry of Tourism and Sports & Designated Areas for Sustainable Tourism Administration., 2018: 7 - 9)

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสะท้อนให้เห็นว่าการตื่นตัวของการท่องเที่ยวชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงาน และกรอบนโยบายการท่องเที่ยวถือเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วม

Master of Public Administration Foundation in Thammasat Universit. (2003: 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและรับรู้ - เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ในขณะที่สถาบันพระปกเกล้า (2547: 77 อ้างถึงใน Vinijaiyapak, N., 2013: 66) นิยามการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษาแนะนำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

Cohen & Uphoff (1977 อ้างถึงใน Palangsi, P., 2014: 39 - 40) ได้เสนอแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ 4 ขั้น คือ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ประกอบด้วย การตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจปฏิบัติงาน (2) การมีส่วนร่วมในการลงมือดำเนินงานจริง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมหนึ่ง ๆ (3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เป็นผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานและเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกที่จะร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ทางวัตถุ เงินตรา และสังคมกันอย่างเป็นธรรม และ (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานให้

เป็นไปตามแผนที่วางเอาไว้และบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ หรือเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงข้อบกพร่องบางประการที่จะสนับสนุนให้ผลลัพธ์ดีขึ้น

ความมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของชุมชน (Community Involvement) เป็นสิ่งที่จะได้การเรียนรู้จากการที่บุคคลอาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชน เมื่อบุคคลเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนจะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการทางสังคมและทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น (Preston, J., 2013: 418-419) ความผูกพันต่อชุมชน มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าความมีส่วนร่วมของชุมชน (Leknoi, O., 2017: 12) Fishbein and Ajzen (1975: 621-622 อ้างถึงใน Viriyaratwanlop, P., 1980: 8) ได้ให้นิยามความหมายความผูกพันต่อชุมชน (Community Involvement) ว่าเป็นความผูกพันต่อชุมชนเป็นสิ่งที่สมาชิกในชุมชนจะแสดงออกถึงความพอใจและความตั้งใจที่อยากจะเป็นสมาชิกและดำรงอยู่ในพื้นที่อยู่ ส่วน Stinner, Loon and Chung (1990: 495 อ้างถึงใน Viriyaratwanlop, P., 1980: 8) ความผูกพันต่อชุมชน (Community Involvement) เป็นการเชื่อมโยงทัศนคติ โครงสร้าง และพฤติกรรมของสมาชิกกับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ ในขณะที่ Viriyaratwanlop, P. (1980: 9) มุ่งเน้นที่ทัศนคติและพฤติกรรมที่สมาชิกในชุมชนมีความพอใจ รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของที่พื้นที่ของตนเองอาศัยอยู่ พร้อมทั้งมีความจงรักภักดีต่อหมู่บ้านโดยไม่ละทิ้งหมู่บ้านของตนเอง

Stinner, Loon and Chung (1990: 495 อ้างถึงใน Viriyaratwanlop, P., 1980: 8) ได้แบ่งปัจจัยของความผูกพันต่อชุมชนออกเป็น 3 มิติ คือ ความเกี่ยวข้อง ความเป็นมิตร และความรู้สึกที่บุคคลในชุมชนจะแสดงออกมาต่อพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ ซึ่งมีแนวคิดสอดคล้องกับ Newstrom, J. (2015: 236-237) ที่เน้นเรื่องความรู้สึกพึงพอใจ ค่านิยม และระยะเวลาที่เกี่ยวข้อง ส่วน Wasserman, J. (1982: 423) แบ่งความผูกพันต่อชุมชนออกเป็น 2 มิติ คือ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และความพึงพอใจของชุมชน

จะเห็นว่าความผูกพันเป็นสิ่งที่จะทำให้บุคคลในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่นั้น จะแสดงออกมาทั้งในเชิงของการกระทำต่อพื้นที่ของตนเอง คือ เข้ามามีส่วนร่วมและแสดงออกถึงความทุ่มเท เต็มใจ และพร้อมเข้ามาทำประโยชน์เพื่อชุมชนของตนเองและทัศนคติต่อพื้นที่ของตนเอง คือ ความรู้สึกเป็นสมาชิก ความเป็นเจ้าของและความพึงพอใจต่อการบริการของชุมชน

แนวคิดความสำเร็จ

ความสำเร็จเป็นวิถีทางในการกำหนดรูปร่างของชีวิตเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำงานที่ส่งอิทธิพลต่อการทำงานในองค์กรหนึ่งนั้นว่าเราจะต้องแสดงพฤติกรรมอย่างไร ปฏิบัติงานอย่างไร และใช้ศักยภาพของเราให้เกิดประสิทธิภาพอย่างไร (Bostock, J., 2014: 8) จะเห็นว่าความสำเร็จเป็นเสมือนเป้าหมายที่อยู่ปลายเส้นชัย เป้าหมายของแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป แต่สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Goodwin, H., & Santilli, R. (2009:10) ให้ความหมายของความสำเร็จว่า เป็นการพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้ดีขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาที่สร้างสมดุลและความกลมกลืนกันระหว่างเศรษฐกิจท้องถิ่น คุณภาพของการพัฒนาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมการแบ่งปันผลประโยชน์และศักยภาพของชุมชน

และผู้อยู่อาศัย ในขณะที่ Nitikasetsoontorn, S. (2014: 59) ให้นิยามที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่มองความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสามารถประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดการพัฒนาในเชิงบวกต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ตัวแบบวัดความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ซึ่งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เสนอว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนได้ จะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ (Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, 2015: 28-29) ซึ่งมีความสอดคล้องกับยศ สันตสมบัติ (2544: 197 อ้างถึงใน Sarobol, S. & et al., 2003: 53-54) ได้แก่ (1) ด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม คือ ชุมชนจะต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนที่จะต้องครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และความเชื่อเพื่อให้เกิดสมดุล (2) ด้านสังคม คือ ชุมชนจะต้องได้รับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตทั้งทางร่างกายและทางจิตใจที่ดี และ (3) ด้านเศรษฐกิจ คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะก่อให้เกิดการจ้างงานจากคนในพื้นที่ของตนเอง และการกระจายรายได้ลงสู่ทั้งสมาชิกในชุมชนและองค์การชุมชนเพื่อนำรายได้ไปทำนุบำรุงชุมชน

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ฉะนั้นการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อการท่องเที่ยวของชุมชนได้รับการส่งเสริมให้เติบโตขึ้น การพัฒนาชุมชนในแต่ละมิติเองนั้นก็จะต้องถูกพัฒนาให้ดีขึ้นตามไปด้วย เพราะการท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งที่เข้ามาช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของการพัฒนาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านบางน้ำผึ้ง ทั้ง 11 หมู่บ้านซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ทั้งเพศชายและหญิง ซึ่งมีอายุเกิน 18 ปีขึ้นไป และอายุไม่เกิน 70 ปี สำหรับประชาชนในพื้นที่มีจำนวน 4,944 คน เพื่อให้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างมีความถูกต้องและแม่นยำ ผู้วิจัยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ในการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร ผู้วิจัยได้เลือกระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 370 คน แต่เพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้เก็บแบบสอบถามเพิ่มอีกร้อยละ 8 หรือ 30 คนของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ดังนั้นขนาดตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นจำนวน 400 คน

สำหรับการสุ่มกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนที่อาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) และไม่ได้อาศัยความน่าจะเป็นในการสุ่ม (Nonprobability Sampling) มีรายละเอียดของการสุ่มในแต่ละขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยใช้การสุ่มที่ไม่ได้อาศัยความน่าจะเป็น โดยใช้

เทคนิค การสุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์หรือแบบเจาะจง (Purposive/Judgmental Sampling) ผู้วิจัยได้เลือกตำบลบ้านบางน้ำผึ้งเป็นกลุ่มตัวอย่างและกรณีศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากเหตุผล 4 ประการที่ผู้วิจัยได้อธิบายไว้ในหัวข้อประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ **ขั้นที่ 2** ผู้วิจัยใช้การสุ่มที่อาศัยความน่าจะเป็น โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบกำหนดความน่าจะเป็นให้เป็นสัดส่วนตามขนาด (Probability Proportional to Size Sampling: PPS) เพื่อกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของทั้ง 11 หมู่บ้าน ให้มีความเหมาะสมตามจำนวนของสัดส่วนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเทียบบัญญัติไตรยางศ์ในการหาสัดส่วนที่เหมาะสม **ขั้นที่ 3** ผู้วิจัยใช้การสุ่มที่ไม่อาศัยความน่าจะเป็น โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างตามสะดวกหรือแบบบังเอิญ (Convenience/Accidental Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Decharak, T., 2012) โดยผู้วิจัยทำการเดินไปเคาะประตูบ้านแต่ละหลังในแต่ละหมู่บ้าน และเดินแจกแบบสอบถามบริเวณรอบชุมชน

การออกแบบเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 6 ส่วน คำถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาและนำมาใช้จากผู้ที่เคยศึกษาในประเด็นนี้มาก่อน โดยแหล่งที่มาของแบบสอบถามในส่วนที่ 1 - 5 นั้น สามารถจำแนกได้ตามแต่ละตัวแปร โดยแบ่งออกเป็น ความพร้อมของชุมชน ประกอบด้วย 4 ตัวแปร ความผูกพันต่อชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวแปร กรอบนโยบายการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ตัวแปร การมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 5 ตัวแปร และความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ส่วนคำถามในส่วนที่ 6 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

โดยการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ร่างขึ้นมานั้นให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเที่ยงตรงและพิจารณาเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน โดยมีเกณฑ์ของค่าดัชนีความสอดคล้องจะต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จะถือว่าข้อความนั้นมีความเที่ยงตรงและสมควรที่จะนำไปใช้ในการศึกษา จากนั้นนำมาทดลองใช้กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำนวน 30 ชุดเพื่อค้นหาข้อบกพร่องของข้อความที่ใช้วัดตัวแปร โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค โดยจะต้องมีเกณฑ์ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟามากกว่า 0.745 ขึ้นไปจึงจะมีความน่าเชื่อถือ (Bodeerat, C., 2018: 174) เมื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามและทดลองใช้กับกลุ่มประชากรเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงจะนำเครื่องมือการวิจัยที่มีประสิทธิภาพและแก้ไขสมบูรณ์แล้ว จะนำแบบสอบถามไปทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 1 ค่าอัลฟาครอนบาคของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	ค่าอัลฟาครอนบาค
ปัจจัยความพร้อมของชุมชน	0.908
(1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว	0.883
(2) ผู้นำชุมชน	0.883
(3) การตระหนักถึงผลประโยชน์	0.745
(4) ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ	0.863
ปัจจัยความผูกพันต่อชุมชน	0.931
(1) ความพึงพอใจในชุมชน	0.919
(2) ความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมายของชุมชน	0.807
(3) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	-
ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน	0.949
(1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	0.859
(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	0.876
(3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	0.868
(4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	0.815
กรอบนโยบายการท่องเที่ยว	0.916
(1) นโยบายของภาครัฐ	0.712
(2) การตื่นตัวต่อการวางแผนและกิจกรรมท่องเที่ยว	0.847
(3) ความช่วยเหลือจากภายนอก	0.906
ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	0.943
(1) การพัฒนาสังคม	0.951
(2) การพัฒนาเศรษฐกิจ	0.852
(3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม	0.790

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการแปลผลของคะแนนเฉลี่ย ผู้วิจัยได้ใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลตามหลักการของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class Interval) เพราะทำให้เห็นสัดส่วนของการกระจายที่สนใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ (Bodeerat, C., 2018: 175 - 177) ได้แก่ (1) คะแนน 4.21 - 5.00 คือ เห็นด้วย/มีส่วนร่วมมากที่สุด (2) คะแนน 3.41 - 4.20 คือ เห็นด้วย/มีส่วนร่วมมาก (3) คะแนน 2.61 - 3.40 คือ เห็นด้วย/มีส่วนร่วมปานกลาง (4) คะแนน 1.81 - 2.60 คือ เห็นด้วย/มีส่วนร่วมน้อย (5) คะแนน 1.00 - 1.80 คือ เห็นด้วย/มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ 2 สถิติ คือ สถิติเชิงพรรณนาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล สมมติฐานเบื้องต้น การแจกแจงและการกระจายของข้อมูล ได้แก่ (1) ใช้ค่าเฉลี่ย (2) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมานเพื่อใช้ทดสอบสมมติฐานการวิจัย ได้แก่ (1) สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (2) สถิติที่การถดถอยพหุคูณแบบการประมาณค่าสมการแบบวิธีกำลังสองน้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จ และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง ผู้วิจัยจะแสดงผลการวิจัยที่ได้เก็บรวบรวมและประมวลผลข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ตามวัตถุประสงค์

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยว โดยชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความสำคัญ
ปัจจัยความพร้อมของชุมชน	4.08	0.47	เห็นด้วยมาก
(1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว	4.14	0.52	เห็นด้วยมาก
(2) ผู้นำชุมชน	3.94	0.58	เห็นด้วยมาก
(3) การตระหนักถึงผลประโยชน์	4.11	0.55	เห็นด้วยมาก
(4) ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ	4.13	0.49	เห็นด้วยมาก
ปัจจัยความผูกพันต่อชุมชน	3.28	0.44	เห็นด้วยปานกลาง
(1) ความพึงพอใจในชุมชน	4.14	0.52	เห็นด้วยมาก
(2) ความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมายของชุมชน	4.06	0.50	เห็นด้วยมาก
(3) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	1.58	0.91	เห็นด้วยน้อยที่สุด
ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน	4.26	0.41	ส่วนร่วมมากที่สุด
(1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.26	0.44	ส่วนร่วมมากที่สุด
(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	4.30	0.50	ส่วนร่วมมากที่สุด
(3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	4.19	0.47	ส่วนร่วมมาก
(4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	4.31	0.43	ส่วนร่วมมากที่สุด
กรอบนโยบายการท่องเที่ยว	4.11	0.47	เห็นด้วยมาก
(1) นโยบายของภาครัฐ	4.08	0.52	เห็นด้วยมาก
(2) การตื่นตัวต่อการวางแผนและกิจกรรมท่องเที่ยว	4.11	0.49	เห็นด้วยมาก
(3) ความช่วยเหลือจากภายนอก	4.13	0.54	เห็นด้วยมาก

ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่โดยรวมมีความคิดเห็นที่มากที่สุดว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย การติดตามและประเมินผล การปฏิบัติงาน การตัดสินใจ และการแบ่งปันผลประโยชน์ ตามลำดับ ที่มีผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน รองลงมาเป็นกรอบนโยบายการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ความช่วยเหลือจากภายนอก การตื่นตัวต่อการวางแผนและกิจกรรมท่องเที่ยว และนโยบายของภาครัฐตามลำดับ ถัดมาเป็นการพร้อมของชุมชน ประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ การตระหนักถึงผลประโยชน์ และผู้นำชุมชนตามลำดับ และสุดท้ายเป็นความผูกพันต่อชุมชน ประกอบด้วย ความพึงพอใจในชุมชน ความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมายของชุมชน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนตามลำดับ ที่มีผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้นำชุมชนจะต้องสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นศูนย์ในการประสานความสัมพันธ์ในการทำงานกับทุกภาคส่วนเพื่อทำให้เกิดการทำงานของชุมชนแบบความร่วมมือ (Collaborative Community Work) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kontogeorgopoulos (2014) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยผู้นำและบทบาทของผู้นำของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำที่มีลักษณะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) คือ ความเป็นผู้นำซึ่งผู้นำไม่ได้ถูกจำกัดโดยการรับรู้ของผู้ตาม แต่มีอิสระในการกระทำซึ่งจะเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนรูปแบบมุมมองของผู้ตาม (Schultz & Schultz, 1998, p. 211) อีกทั้งนโยบายของภาครัฐเองก็เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่จากผลการศึกษานั้น ประชาชนในพื้นที่ยังไม่ได้รู้สึกเกี่ยวข้องกับนโยบายเหล่านั้น แนวทางที่จะผลักดันให้ได้ผลนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่จะประสานสัมพันธ์นโยบาย โครงการ และกิจกรรมที่จะลงมาสู่ประชาชนในพื้นที่โดยตรงไปตรงมาและที่สามารถเข้าใจได้ง่าย เพื่ออาศัยจุดเด่นของชุมชนแห่งนี้ คือ ความผูกพันต่อชุมชน ที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวของชุมชนให้ประสบความสำเร็จทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Williams (2014)

จากผลการศึกษาจะเห็นว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความพร้อมของชุมชนด้านผู้นำมีคะแนนน้อยที่สุด จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ ผู้นำชุมชนจะต้องสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นศูนย์ในการประสานความสัมพันธ์ในการทำงานกับทุกภาคส่วน อีกทั้งนโยบายของภาครัฐเองก็เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยนโยบายเหล่านี้ยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่จะประสานสัมพันธ์นโยบาย โครงการ และกิจกรรมที่จะลงมาสู่ประชาชนในพื้นที่โดยตรงไปตรงมาและที่สามารถเข้าใจได้ง่าย เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจเป้าหมายและก้าวเดินไปให้บรรลุตามเป้าหมายนั้นด้วยกัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	Correlation	β	Sig.	สรุปสมมติฐาน
H₁: ปัจจัยความพร้อมของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (R^2: 0.708)				
H _{1a} : ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว	0.755**	0.245	0.000	สนับสนุน
H _{1b} : ด้านผู้นำชุมชน	0.719**	0.199	0.000	สนับสนุน
H _{1c} : ด้านการตระหนักถึงผลประโยชน์	0.737**	0.279	0.000	สนับสนุน
H _{1d} : ด้านความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ	0.756**	0.230	0.000	สนับสนุน
H₂: ปัจจัยความผูกพันต่อชุมชนที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (R^2: 0.589)				
H _{2a} : ด้านความพึงพอใจในชุมชน	0.903**	0.471	0.000	สนับสนุน
H _{2b} : ด้านความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมายชุมชน	0.903**	0.340	0.000	สนับสนุน
H _{2c} : ด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	0.030	0.011	0.731	ปฏิเสธ
H₃: ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (R^2: 0.736)				
H _{3a} : ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	0.738**	0.135	0.003	สนับสนุน
H _{3b} : ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	0.758**	0.240	0.000	สนับสนุน
H _{3c} : ด้านการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	0.779**	0.304	0.000	สนับสนุน
H _{3d} : ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	0.771**	0.282	0.000	สนับสนุน
H₄: กรอบนโยบายการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (R^2: 0.664)				
H _{4a} : ด้านนโยบายของภาครัฐ	0.747**	0.310	0.000	สนับสนุน
H _{4b} : ด้านการตื่นตัวต่อการวางแผนและกิจกรรม	0.728**	0.271	0.000	สนับสนุน
H _{4c} : ด้านความช่วยเหลือจากภายนอก	0.741**	0.317	0.000	สนับสนุน

** ระดับของนัยยะสำคัญทางสถิติทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณหลายขั้น (Multiple Regression Analysis) แบบวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (OLS) สรุปได้ว่าทุกตัวแปรล้วนมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ปัจจัยความผูกพันต่อชุมชนด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จ

ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากการย้ายถิ่นฐานเกิดขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่มีทั้งประชาชนดั้งเดิมและผู้ย้ายถิ่นฐานเข้ามา ความพึงพอใจและเป้าหมายของชุมชนเป็นหลักสำคัญ

โดยปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มากที่สุด (0.736) โดยมีส่วนร่วมในด้านการแบ่งปันผลประโยชน์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จมากที่สุด รองมาเป็นด้านการติดตามและประเมินการปฏิบัติงาน และการตัดสินใจ ตามลำดับ ถัดมาเป็นปัจจัยความพร้อมของชุมชนที่มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) รองลงมา (0.708) โดยความพร้อมด้านการตระหนักถึงผลประโยชน์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และด้านผู้นำชุมชนตามลำดับ ถัดมาเป็นปัจจัยกรอบนโยบายการท่องเที่ยวที่มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) รองลงมา (0.664) โดยกรอบนโยบายด้านความช่วยเหลือจากภายนอกมีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านนโยบายของภาครัฐ และด้านการตื่นตัวต่อการวางแผนและกิจกรรมท่องเที่ยวตามลำดับ สุดท้ายเป็นปัจจัยความผูกพันต่อชุมชนที่มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) น้อยที่สุด (0.589) โดยความผูกพันต่อชุมชนด้านความพึงพอใจในชุมชนมีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมายของชุมชน

ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ความพร้อมของชุมชน (ทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน การตระหนักถึงผลประโยชน์ ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ) ความผูกพันต่อชุมชน (ความพึงพอใจในชุมชน ความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมายของชุมชน) การมีส่วนร่วมของประชาชน (การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล) และกรอบนโยบายการท่องเที่ยว (นโยบายของภาครัฐ การตื่นตัวต่อการวางแผนและกิจกรรมท่องเที่ยว ความช่วยเหลือจากภายนอก)

อภิปรายผล

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้นำชุมชนจะต้องสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นศูนย์ในการประสานความสัมพันธ์ในการทำงานกับทุกภาคส่วนเพื่อทำให้เกิดการทำงานของชุมชนแบบความร่วมมือ (Collaborative Community Work) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kontogeorgopoulos (2014) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยผู้นำและบทบาทของผู้นำของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำที่มีลักษณะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) คือ ความเป็นผู้นำซึ่งผู้นำไม่ได้ถูกจำกัดโดยการรับรู้ของผู้ตามแต่มีอิสระในการกระทำซึ่งจะเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนรูปแบบมุมมองของผู้ตาม อีกทั้งนโยบายของภาครัฐเองก็เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่จากผลการศึกษาที่ผ่าน ประชาชนในพื้นที่ยังไม่ได้รู้สึกเกี่ยวข้องกับนโยบายเหล่านั้น แนวทางที่จะผลักดันให้ได้ผลนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่

จะประชาสัมพันธ์นโยบาย โครงการ และกิจกรรมที่จะลงสู่ประชาชนในพื้นที่โดยตรงไปตรงมาและที่สามารถเข้าใจได้ง่าย เพื่ออาศัยจุดเด่นของชุมชนแห่งนี้ คือ ความผูกพันต่อชุมชน ที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวของชุมชนให้ประสบความสำเร็จทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Williams (2014)

ปัจจัยความพร้อมของชุมชน กล่าวคือ เมื่อผู้นำและสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักถึงคุณค่าของชุมชน และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ความรู้การบริหาร การจัดการ และการแบ่งปันผลประโยชน์กันและกัน จะยิ่งทำให้ชุมชนพร้อมที่จะขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับ Nitikasetsoontorn, S. (2014) ที่ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร และการแบ่งปันผลประโยชน์จะทำให้เกิดความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ปัจจัยความผูกพันต่อชุมชน กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งกับชุมชน และพร้อมที่จะปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน และพร้อมที่จะปฏิบัติตามเป้าหมายและค่านิยมของชุมชน เพื่อสร้างสมดุลการท่องเที่ยวของชุมชนในทุก ๆ ด้าน สอดคล้องกับงานศึกษาของ Kontogeorgopoulos, N. (2014) Nair, V. & Hamzah, A. (2015) และ Karacaoglu, S., & Birdir, K. (2017) ที่สนับสนุนในเรื่องความผูกพันต่อชุมชนที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเช่นกัน

ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของชุมชน เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ดีขึ้น เพื่อผลลัพธ์ของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่วางไว้มาตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nair, V. & Hamzah, A. (2015) และ Karacaoglu, S., & Birdir, K. (2017) ที่กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะขึ้นอยู่กับปัจจัยความเข้าใจและการยอมรับจากสมาชิกทุกคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ การทำงาน และการตัดสินใจที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะจะช่วยผลักดันให้เกิดความสามัคคีของชุมชน

ปัจจัยกรอบนโยบายการท่องเที่ยว กล่าวคือ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนและสภาพแวดล้อมทางเงื่อนไขนโยบายของภาครัฐที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวของชุมชน สอดคล้องกับงานศึกษาของ Williams, O. (2014) ที่ชี้ให้เห็นว่ากรอบนโยบายการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงความช่วยเหลือจากภายนอกทั้งในรูปแบบของเงินและไม่ใช้เงิน เพราะจะทำให้สามารถขับเคลื่อนหน่วยงานย่อยผลิตกิจกรรมการท่องเที่ยวได้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาพบว่าความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ต่อผู้นำชุมชนอยู่ในระดับน้อยที่สุด ผู้นำชุมชนควรที่จะเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับประชาชนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรที่จะเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อผลักดันการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ประเด็นของการมีส่วนร่วมในด้านการแบ่งปันผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ผู้นำควรจะต้องชี้แจงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับ ถือเป็นสิ่งกระตุ้นอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนในเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น นอกเหนือเพียงปัจจัยของความผูกพันและการยอมรับเป้าหมายของชุมชนเท่านั้น นอกจากนี้ผู้นำจะต้องพยายามพัฒนาองค์ความรู้ในกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเพิ่มศักยภาพความสำเร็จของการท่องเที่ยวในชุมชนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาศักยภาพที่ส่งผลต่อความร่วมมือของทั้งผู้นำ ประชาชน ผู้ประกอบ และนักท่องเที่ยว (Stakeholders) เพื่อที่จะสร้างตัวแบบการพัฒนาศักยภาพที่สอดคล้องกับการพัฒนาความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบความร่วมมือ (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม) เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เน้นการมีส่วนร่วม (Stand Alone) ไม่อาจจะสามารถต่อสู้กับความเข้มข้นในการแข่งขันทางธุรกิจและระบบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งยังจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันการเติบโตทางการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างสมดุล

References

- Bodeerat, Chot. (2018). *Basic Research Methods in Public Administration*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Bostock, J. (2014). *The Meaning of Success*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Decharak, Theera. (2012). *Applied statistics: The Primary Chapter of Social Research*. Pathum Thani: Thammasat University Press. (in Thai)
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration. (2015). *Lesson Learned in Community Based Tourism*. Bangkok: Designated Areas for Sustainable Tourism Administration. (in Thai)
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). Community-Based Tourism: A Success?, *Paper Presented at The ICRT Occasional Paper 11*, Barcelona, Spain.
- Karacaoglu, S., & Birdir, K. (2017). Success Factors of Community-Based Tourism (CBT) Perceived by Local Peoples: The Case of 100 Misia Projects. *International Rural Tourism and Development Journal*, 1(2), 53 - 61.

- Khemnoi, Sutharathip. (2011). *Factors Affecting Participation in Sustainable Tourism Management Case Study: Bang Luang Market, Bang Len District, Nakhon Pathom Province*. Independent Research for Master of Arts. Faculty of Liberal Arts. Silpakorn University. (in Thai)
- Kontogeorgopoulos, N. (2014). Success Factors in Community-Based Tourism in Thailand: The Role of Luck, External Support, and Local Leadership. *Tourism Planning & Development*, 11(1), 106 - 124.
- Leknoi, Ounruen. (2017). Factors for Success in Initiating The Relationship Mission Process to Drive Bangkok into a Low Carbon Metropolis. *Journal of Social Research*, 40 (2), 1 - 31. (in Thai)
- Master of Public Administration Foundation in Thammasat Universit. (2003). *Guideline for Public Participation*. Bangkok: Faculty of Political Science Thammasat University. (in Thai)
- Ministry of Tourism and Sports & Designated Areas for Sustainable Tourism Administration. (2018). *Sustainable Community Tourism Development Plan 2015-2020*. Bangkok: Designated Areas for Sustainable Tourism Administration. (in Thai)
- Nair, V. & Hamzah, A. (2015). Successful Community-Based Tourism Approaches for Rural Destinations. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 7(5), 429 - 439.
- Newstrom, J. W. (2015). *Organizational Behavior: Human Behavior at Work*. Dubuque: McGraw-Hill Education.
- Nitikasetsoontorn, S. (2014). *The Success Factors of Community-Based Tourism in Thailand*. Thesis for Doctor of Philosophy in Development Administration, School of Public Administration, National Institute of Development Administration, Bangkok.
- Palangsi, Piyathida. (2014). *Factors Affecting Public Participation in Community Based Tourism in Khanom District, Nakhon Si Thammarat Province*. Thesis for Master of Science. Faculty of Science. Chulalongkorn University. (in Thai)
- Preston, J. P. (2013). Community Involvement in School: Social Relationships in a Bedroom Community. *Canadian Journal of Education*, 36(3), 413 - 437.
- Sarobol, Sin. & et al. (2003). *Community Based Tourism: Concepts and Experiences in The Northern Region*. Chiang Mai: Thailand Research Fund Press. (in Thai)
- Suansri, Phochana. (2003). *Guideline for Managing Community Based Tourism*. Bangkok: Travel for Life and Nature Press. (in Thai)

- Vinijaiyapak, Nattha. (2013). *Participatory Democracy with Public Politics*. Bangkok: Golden Time Press. (in Thai)
- Viriyaratwanlop, Preeyanuch. (1980). *Community Engagement: A Case Study of Ban Chi Community Lopburi*. Thesis for Master of Sociology and Anthropology. Faculty of Sociology and Anthropology. Thammasat University. (in Thai)
- Wasserman, J. M. (1982). Size of Place in Relation to Community Attachment and Satisfaction. *Social Indicators Research*, 11(4), 421 - 436.
- Williams, O. D. (2014). *Factors Influencing Community Participation in Cultral Tourism at Kit Mikayi in Kisumu County, Kenya*. Thesis for Master of Arts, Faculty of Arts, The University of Nairobi, Nairobi.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. New York: Harper and Row.

Kittipat Thinothai, Graduate School of Public Administration,
National Institute of Development Administration.

Assistant Professor, Nattha Vinijaiyapak, Ph.D., in Graduate School
of Public Administration, National Institute of Development
Administration.